

Dariusz Miszewski

Rozwiązanie problemu ludności niemieckiej w Polsce w myśli politycznej Polski podziemnej

Słowa kluczowe: polskie podziemie, problem ludności niemieckiej, II wojna światowa

Keywords: polish underground, the problem of the German population, Second World War

Niemiecka agresja we wrześniu 1939 r. otworzyła przed Polską możliwość poprawienia swojego strategicznego położenia wobec Niemiec i stworzenia nowego ładu geopolitycznego na obszarze pomiędzy morzami Bałtyckim, Adriatyckim i Czarnym (ABC) w sojuszu z Wielką Brytanią¹. W grudniu 1939 r. rząd premiera Władysława

¹ Zakład Narodowy im. Ossolińskich, sygn. 16522/II/t. 2, *Memoriał rządu polskiego do Bevina*, Londyn 1940, s. 316-322. (W celu osłabienia Niemiec rząd postulował: powojenną okupację, osłabienie potencjału przemysłowego i militarnego, wykorzenie hitleryzmu, nałożenie reparacji, ograniczenie inwestycji zagranicznych, autonomię krajów niemieckich, niepodległość Austrii, zmiany terytorialne na korzyść sąsiadów. Proponował antyniemiecki system bezpieczeństwa w postaci: brytyjskiej kontroli szlaków morskich między morzami Północnym i Bałtyckim – cieśnin duńskich i Kanału Kilońskiego, brytyjskich baz morskich w ich basenach, zorganizowania alianckich baz lotniczych w Belgii, Holandii, państwach skandynawskich, Czechosłowacji i Polsce. Rząd deklarował powojenną strategiczną współpracę polsko-brytyjską w dziedzinie baz morskich i powietrznych na kontynencie. Zapowiadał dalszą rozbudowę sił powietrznych i morskich oraz marynarki handlowej. Licząc na poparcie Londynu, domagał się Prus Wschodnich, Wolnego Miasta Gdańska, przesunięcia polskiej granicy na Pomorzu jak najbliżej Odry i podziału Śląska pomiędzy Polskę i Czechosłowację. Domagał się reparacji od Niemiec za agresję i okupację); H. Batowski, *Polska dyplomacja na obczyźnie 1939-1941*, Kraków 1991, s. 356-357; (przygotowany przez sekretarza generalnego Ligi Narodów Josepha Avenola, w porozumieniu z rządem Francji memoriał o organizacji powojennej Europy świadczył, że od początku wojny Polska była sojusznikiem drugiej kategorii, w: ZNiO, PKS, sygn. 16509/II, *Francuski memoriał o organizacji powojennej Europy z 29 X 1939*, s. 184-196); Z. Mazur, *Stosunek Wielkiej Brytanii do idei zjednoczenia Europy w okresie II wojny światowej*, „Przegląd Zachodni” 1977, nr 2, s. 1-22; R. Żurawski vel Grajewski, *Foreign Office wobec stosunków polsko-czechosłowackich (listopad 1940 – sierpień 1942)*, [w:] *Między przymusową przyjaźnią a prawdziwą solidarnością. Czesi – Polacy – Słowacy 1938/39-1945-1989*, cz. 1, red. P. Błażek, P. Jaworski, Ł. Kamiński, Warszawa 2007, s. 110-111; V. Smetana, *Konfederacja czechosłowacko-polska a polityka mocarstw*, [w:] *Między przymusową przyjaźnią...*, s. 128-129; A. Kastory, *Winston Spencer Churchill*, Wrocław 2004, s. 258.

Sikorskiego ogłosił deklarację o powołaniu związku państw pomiędzy Niemcami i ZSRR we współpracy z Czechosłowacją². Ich dwustronne rozmowy w latach 1940-1942 z poparciem Londynu doprowadziły do zawarcia umowy o powojennej konfederacji³. W sierpniowych tezach polityki zagranicznej z 1940 r. głównym zadaniem rządu było odbudowanie Polski w granicach sprzed września 1939 r.⁴ Deklarował walkę z Niemcami i ZSRR i odbudowę Europy razem z zachodnimi mocarstwami. W celu zapewnienia bezpieczeństwa Europie Środkowej Polska i Czechosłowacja współpracowałyby nad jej integracją. Obiecywał nadanie praw narodowo-kulturalnych mniejszościom narodowym. Koncepcją granicy z Niemcami, problemem ludności niemieckiej w Polsce czy federalizacji Europy Środkowej zajmowało się Biuro Celów Wojny, a od 1942 r. Ministerstwo Prac Kongresowych⁵. W uchwale Rady Ministrów z 7 października 1942 r. w sprawie granicy z Niemcami rząd domagał się Wolnego Miasta Gdańska, Prus Wschodnich i Śląska Opolskiego, a przy sprzyjających warunkach przesunięcia granicy dalej na zachód⁶. Rząd RP oczekiwał

² Odezwa Rządu z dnia 18 XII 1939 r. do ogółu społeczeństwa w kraju, [w:] *Rzeczpospolita Polska czasu wojny. Dziennik Ustaw i Monitor Polski 1939-1945*, Warszawa 1999; *Dziennik Ustaw i Monitor Polski 1939-1945*, Warszawa 1999, Angers 19.12.1939, rok XXII, nr 277-284.

³ E. Duraczyński, *Rząd polski na uchodźstwie 1939-1945. Organizacja, personalia, polityka*, Warszawa 1993, s. 86-87; M. Zgórniak, *Koncepcje federacyjne rządu RP w Londynie w czasie II wojny światowej*, [w:] *Z dziejów prób integracji europejskiej od średniowiecza do współczesności*, red. M. Pułaski, Kraków 1995, s. 112-122; E. Ponczek, *Polska myśl o pokoju w latach drugiej wojny światowej (1939-1945)*, Łódź 1999, s. 127; J. Němeček, *Czechosłowacko-polskie koncepcje federacyjne w okresie drugiej wojny światowej*, [w:] *Europa unii i federacji. Idea jedności narodów i państw od średniowiecza do czasów współczesnych*, red. K. Ślusarek, Kraków 2004, s. 344-354; J.R. Sielezin, *Idea federacji polsko-czechosłowackiej jako element gry politycznej w latach 1939-1943*, [w:] *Europa Środkowo-Wschodnia w polskiej myśli politycznej*, red. M. Dymarski, J. Juchnowski, Wrocław 2004, s. 137-158; A. Marszałek, *Europejska idea integracji międzynarodowej w perspektywie historycznej*, Toruń 2008, s. 184; T. Kisielewski, *Federacja środkowoeuropejska. Pertraktacje polsko-czechosłowackie 1939-1943*, Warszawa 1991; R. Žáček, *Projekt československo-polské konfederace v letech 1939-1943*, Opava 2001.

⁴ ZNiO, Papiery Kazimierza Sosnkowskiego (PKS), sygn. 16522/II/t. 1, *Tezy polityki zagranicznej uchwalone przez Komitet Polityczny Ministrów*, 30 VII 1940, s. 59-61; sygn. 16523/II, *Protokół posiedzenia Rady Gabinetowej z 17 VIII 1940*, s. 21-30; M.K. Kamiński, *Edvard Beneš kontra generał Władysław Sikorski. Polityka władz czechosłowackich na emigracji wobec rządu polskiego na uchodźstwie 1939-1943*, Warszawa 2005, s. 55-56.

⁵ ZNiO, sygn. 294073, *Nasze cele wojny*, „Dziennik Polski” („DP”), 5.12.1942, nr 740, s. 1; *Marian Seyda – minister prac kongresowych*, „DP”, 31.12.1942, nr 760, s. 5-6; *Dzienniki Czynności Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza 1939-1947*, t. 1: (1939-1942), red. J. Piotrowski, Wrocław 2004, s. 300; E. Ponczek, *Idea federacji europejskiej w polskiej myśli politycznej (1939-1945)*, [w:] *Proces integracji Polski z Unią Europejską*, red. P. Dobrowolski, M. Stolarczyk, Katowice 2001, s. 212; B. Pasierb, *Marian Seyda i resort planowania politycznego na obczyźnie, 1939-1944*, [w:] *Polska – Kresy – Polacy. Studia historyczne*, red. S. Ciesielski, T. Kulak, K. Matwijowski, „AUW. Historia”, t. 116, nr 1636, Wrocław 1994, s. 259-263.

⁶ ZNiO, PKS, sygn. 16523/II, *Uchwała Rady Ministrów z 7 X 1942 w sprawie granicy Polski z Niemcami*, L. dz. K 2777/42, s. 214; Zob. B. Pasierb, *Polskie prace przygotowawcze do traktatu pokojowego z Niemcami 1916-1948. Instytucje, ludzie, problemy*, Wrocław 1996; H. Batowski, *Zachód wobec granic Polski 1920-1940. Niektóre fakty mniej znane*, Łódź 1995.

poparcia Czechosłowacji swoich planów wobec Niemiec⁷. Ograniczenie żądań terytorialnych – zakaz publicznego wysuwania roszczeń do Nysy Łużyckiej czy Bobru – rząd uzasadniał trudnością usunięcia ogromnej liczby Niemców z terenów zajętych przez Polskę. Zdawał sobie sprawę z nierealności ich reślawizacji. Nie chciał oskarżeń o imperializm, co mogłoby utrudnić integrację Europy Środkowej. Obawiał się reakcji sojuszniczych mocarstw w postaci wymiany ziem niemieckich za Ziemię Wschodnie. W czasie wizyty w Stanach Zjednoczonych na przełomie lat 1942-1943 Sikorski złożył *aide-mémoire* w sprawie zachodniej granicy Polski (Prusy Wschodnie, Wolne Miasto Gdańsk, Śląsk Opolski). Roosevelt przyjął do wiadomości polskie żądania terytorialne i ideę federacji środkowoeuropejskiej⁸.

W depezach do kraju M. Seyda donosił o oporze Londynu i Waszyngtonu wobec polskich żądań terytorialnych. Wyjaśniał, że Nysa Łużycka była polityczną fantastyką, bo należało wysiedlić nie 3 mln, a 9 mln Niemców. Uzasadniał to brakiem poparcia zachodnich mocarstw, możliwościami zagospodarowania nadmiaru ziem niemieckich, oskarżeniami o zachłanność i groźbami pozbawienia Polski Ziemi Wschodnich⁹. Ujawniał, że jego ministerstwo opracowało różne warianty granicy zachodniej z maksymalnym na Odrze od Szczecina bez Wrocławia, a dalej od Oławy wzdłuż Odry lub Nysy Kłodzkiej do Czech (minimalny Kołobrzeg – środkowa Odra – Oława – Odra lub Nysa Kłodzka). Wykluczał zajęcie Dolnego Śląska do Nysy Łużyckiej, którym by się Polska „zadławiła”¹⁰. Po przyjęciu w grudniu 1943 r. tez MPK w sprawie granicy zachodniej, M. Seyda napisał do kraju, że rząd oficjalnie wysuwał inkorporację Gdańska, Prus Wschodnich i Śląska Opolskiego, a do lewych brzegów Odry, Nysy Łużyckiej i Zalewu Szczecińskiego oraz wysp Uznam, Wolin i Rugia przewidywał polską i czeską okupację¹¹. Rząd odrzucił bezsensowny maksymalizm inkorporacyjny po Nysę Łużycką. Skarżył się, że obóz narodowy na emigracji i w kraju

⁷ ZNiO, sygn. 294073, *Do kogo należy Śląsk musi należeć Szczecin. Bałtyk dla Polski i Czechosłowacji*, „DP”, 27.07.1942, nr 628, s. 2.

⁸ E. Raczyński, *W sojuszniczym Londynie. Dziennik ambasadora Edwarda Raczyńskiego 1939-1945*, Londyn 1960, s. 161.

⁹ AAN, Delegatura Rządu na Kraj, Biuro Prezydialne, sygn. 202/I-2, *Depesza Seydy do Kierownika Biura Zachodniego i Kwadratu*, nr 130, 30.12.1942, s. 46-47.

¹⁰ AAN, DR, BP, sygn. 202/I-3, *Depesza Seydy do Porozumiewawczego Komitetu Politycznego*, nr 46, 22.03.1943, s. 15.

¹¹ AAN, DR, BP, sygn. 202/I-24, *Tezy w sprawie inkorporacji oraz okupacji wschodnich obszarów Niemiec*, 7.12.1943, s. 16-20; sygn. 202/I-27/t. 2, MPK, M. Seyda do Delegata Rządu, *Zachodnie alternatywy granicy polsko-niemieckiej*, DR XXI/117-2, 1944, s. 162; zob. B. Pasierb, *Polskie prace przygotowawcze do traktatu pokojowego z Niemcami (1939-1945)*, [w:] *Druuga wojna światowa i jej następstwa*, red. A. Czubiński, Poznań 1996, s. 205-215.

określił go minimalistą¹². W grudniu 1944 r. premier Tomasz Arciszewski odrzucił granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej, co kraj przyjął z oburzeniem¹³.

Ugrupowania w kraju nie widziały problemu w wysiedleniu po wojnie mniejszości niemieckiej z Polski z wyjątkiem lewicy niepodległościowej, nawet za cenę oskarżeń Polski o imperializm, naśladownictwo polityki wypędzeń III Rzeszy i czasową zapaść gospodarczą¹⁴. Wpływ na to miała niemiecka agresja, terror okupacyjny, nielojalność polskich obywateli niemieckiego pochodzenia, żądania przesunięcia granicy z Niemcami na zachód nawet do linii Odra i Nysa Łużycka z Ziemią Lubuską i Łużycami. Zadaniem rządu było przygotowanie dyplomatyczne i propagandowe akcji wysiedlenia ludności niemieckiej z powojennej Polski. Uważały, że II wojna światowa dawała możliwość całościowego rozwiązania sprawy niemieckiej w Polsce pod względem terytorialnym i etnicznym. Wskazywały, że nie mogła powtórzyć się sytuacja z konferencji pokojowej w Paryżu (1919), na której Niemcy jako sprawcy wojny zostały oszczędzone pod względem terytorialnym, gospodarczym, militarnym i etnicznym, co doprowadziło do wywołania przez nie kolejnej wojny¹⁵.

Władze podziemne nie propagowały otwarcie granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej ze względu na stanowisko rządu¹⁶. Delegatura Rządu na Kraj, Komenda Główna Armii Krajowej i podziemny parlament (PKP/KRP/RJN) oficjalnie powtarzały jego żądania w sprawie granicy zachodniej z Niemcami¹⁷. W ich ramach nie brakowało instytucji

¹² AAN, DR, BP, sygn. 202/I-24, *Seyda do Delegata Rządu Polskiego, zastępcy prezesa Rady Ministrów*, Londyn, 11.02.1944, s. 1-2.

¹³ AAN, Komenda Główna Armii Krajowej, Biuro Informacji i Propagandy, sygn. 203/VII-8, Adamski, *Meldunek w sprawie sytuacji w trójkącie*, Lipiec/I nr org. 5/45, 10 I 1945, s. 36.

¹⁴ B. Nitschke, *Wysiedlenie ludności niemieckiej z Polski w latach 1945-1949*, Zielona Góra 1999; eadem, *Wysiedlenie czy wypędzenie? Ludność niemiecka w Polsce w latach 1945-1949*, Toruń 2001.

¹⁵ *Dobrzy Niemcy*: AAN, Zbiór Prasy Konspiracyjnej i Powstańczej, sygn. 1031/4, *Europejskie czy polskie rozwiązanie?*, „Walka”, 18.08.1943, nr 31, s. 7 (SN: Emigranci niemieccy głosili hasła o demokratycznych Niemczech w demokratycznej i federacyjnej Europie. Przekonywali zachodnią opinię publiczną, że nie można było skazywać na zagładę 80 mln narodu za wojnę i zbrodnie wojenne Hitlera, który po wojnie stanowiłby tamę dla radzieckiej ekspansji na Europę Zachodnią. Dobrzy Niemcy nazywali imperializmem polskie żądania granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej, bo oznaczały likwidację niemieckiego imperializmu na Wschodzie); BN, mf. 61418, *Czy naród niemiecki jest odpowiedzialny za Hitlera?*, „WL”, 13.06.1942, nr 9, s. 1-4 (SO „Wolność”: niemieccy emigranci polityczni i niemieccy komuniści byli za obaleniem Hitlera, ale także za dominacją nowych Niemiec w Europie Środkowej. Dla dobra Polski i państw regionu była konieczna ich kłeska polityczna, gospodarcza i militarna); mf. 43293, *Czy powtórzy się rok 1918*, „Prawda”, 04.1942, s. 6-7 (FOP: Niemiecka lewica liczyła, że gdyby udało się obalić reżim hitlerowski, jak cesarskie Niemcy po I wojnie światowej, to naród niemiecki mógłby po wojnie zostać łagodniej potraktowany).

¹⁶ AAN, ZPKiP, sygn. 876/2, *O naprawienie jednego z głównych błędów Wersalu*, „Rzeczpospolita Polska” („RzP”), 14.10.1942, nr 18, s. 234-235.

¹⁷ Biblioteka Narodowa, mf. 42927, *Na zawsze Śląsk Opolski wróci do ojczyzny*, „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej” („ZZR”), 03-04.1943, nr 2, s. 8-11; *Prusy Wschodnie – przyszły bastion Polski*, „ZZR”, 04.1944, nr 4, s. 4-5; *Zaolzie jest polskie*, „ZZR”, 05-06.1943, nr 3, s. 14; *Sabotaże na Śląsku mnożą się; Śląsk Cieszyński*, „ZZR”, 07.09.1943, nr 4, s. 15-16; AAN, ZPKiP, sygn. 876/2, *Przyszłe granice Rzeczypospolitej*

i środowisk politycznych, które opowiadały się za granicą co najmniej na Odrze (Ziemie Nadodrzańskie – Ziemie Macierzyste)¹⁸. Ich włączenie do Polski uzasadniały względami etnicznymi (wszystkie obszary z ludnością polską i pochodzenia polskiego i słowiańskiego), strategicznymi (obrona przed Niemcami, wydłużenie granicy z Czechosłowacją i na Bałtyku), gospodarczymi (podniesienie polskiego potencjału, uprzemysłowienie, przedwojenna emigracja ekonomiczna Niemców do zachodnich części Niemiec, rekompensata za okupację i zniszczenia wojenne) i społecznymi (rozwiązanie problemu przeludnienia wsi i bezrobocia z okresu II Rzeczypospolitej)¹⁹. Naród niemiecki musiał zapłacić za zbrodnie wojenne, zniszczenia i okupację Polski, ponieważ popierał Hitlera²⁰. Na terenach inkorporowanych Niemcy zostaliby wywłaszczeni i wysiedleni, aby pozostało ich jak najmniej²¹. Ale do Odry i Nysy Łużyckiej należałoby wysiedlić aż 9 mln Niemców. Wymagałoby to sprowadzenia do Polski Polaków z Europy Zachodniej, i to nie tylko emigrantów wojennych. Etnograficznie były to ziemie niemieckie. Prasa mocarstw sprzymierzonych rozpisywałaby się wówczas o polskim imperializmie. Groziło to Polsce utratą Ziem Wschodnich. Realnym programem terytorialnym, spełniającym polskie cele strategiczne wobec Niemiec było zajęcie Prus Wschodnich, Gdańska (z 2,4 mln ogółu mieszkańców Prus Wschodnich ok. 1,5-1,8 mln i z 412 tys. Gdańska 300 tys. do wysiedlenia), Pomorza Zachodniego i Pogranicza (1,2 mln ludności do wysiedlenia), Śląska Opolskiego (1,5 mln ludności, z czego 60% to Polacy) i niewielką część Śląska Średniego do Odry z ludnością polską (300 tys. ludzi). Należałoby bezwzględnie wysiedlić z 5,7 mln mieszkańców tych ziem 3 mln Niemców, 1 mln stanowili Polacy, a repolonizować udałoby się

pod względem strategicznym, „RzP”, 17.12.1942, nr 22, s. 301-302; Rada Jedności Narodowej, sygn. 199/1, *Krajowa Reprezentacja Polityczna o przyszłych granicach Polski*, 30.06.1943, s. 22 (Granica z Niemcami biegłaby od Starego Dębu przy Zalewie Odrzańskim do Santoka, Notecią, Wartą, granicą zachodnią powiatów Skwierzyna, Międzyrzecz, Babimost, od Odry przy Kleinitz, jej korytem do ujścia Oławy, wzdłuż niej i północnym działem wodnym Nysy Kłodzkiej do granicy czeskiej, hrabstwo kłodzkie do Czech); sygn. 199/2, Deklaracja RJN, *O co walczy naród Polski*, 15.03.1944, s. 43-47 (Granica z Niemcami: Prusy Wschodnie, Gdańsk, klin pomorski pomiędzy Bałtykiem i ujściem Odry a Notecią, ziemie między Notecią a Wartą, Śląsk Opolski. Na Odrze Polska miałaby zagwarantowane interesy gospodarcze. Szeroki pas ziemi od nowej granicy polskiej na zachód byłby poddany długotrwałej polskiej okupacji).

¹⁸ BN, mf. 42927, *Dogmat życia polskiego*, „ZZR”, 11.1942, nr 1, s. 2-3; *Przez Ziemie Zachodnie ku Bałtykowi i Odrze*, „ZZR”, 11-12.1943, nr 6, s. 1-4; *Ziemie Powracające integralnie związane z Polską*, „ZZR”, 04-05.1944, nr 3, s. 1-2.

¹⁹ BN, mf. 42927, *Koniec naszej nędzy*, „ZZR”, 03-04.1943, nr 2, s. 3-5; *Królewiec a polskie Ziemie Wschodnie*, „ZZR”, 04-05.1944, nr 3, s. 3-4; Chełmska Biblioteka Publiczna, sygn. PK-88/512, *Polska w powojennej Europie*, „Wiadomości Polskie” („WP”), 4.12.1941, nr 56, s. 2-3; AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-50, *Trzy lata boju*, „WP”, 9.09.1942, nr 73, s. 267.

²⁰ BN, mf. 45819, *Dzień zapłaty*, „Biuletyn Informacyjny”, 31.07.1944, nr 33, s. 1-2; Cz. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. 1 i 2, Warszawa 1970.

²¹ RJN, sygn. 199/1, *Krajowa Reprezentacja Polityczna o przyszłych granicach Polski*, 30.06.1943, s. 22; sygn. 199/2, Deklaracja RJN, *O co walczy naród Polski*, 15.03.1944, s. 43-47.

ok. 0,5 mln do 1 mln. Reszta Niemców uciekłaby przed zbliżającym się frontem albo zginęła, a niewielka ich część nie zagrażałaby Polsce²².

Lewica niepodległościowa nie wysuwała roszczeń do Odry i Nisy Łużyckiej. Uważała, że powojenny układ międzynarodowy powinien doprowadzić do unieszkodliwienia politycznego, gospodarczego i militarnego Niemiec, aby nie były w stanie wywołać kolejnej, i ukarania zbrodniarzy wojennych. Plany powiększania Polski na wszystkich jej granicach były patriotyczną licytacją podziemnych ugrupowań, głównie prawicowych²³. Żądanie granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej nazwała polskim imperializmem²⁴. Obawiała się antagonizmu polsko-niemieckiego w stosunkach międzynarodowych i zależności Polski od światowych mocarstw z powodu rewizjonizmu niemieckiego, a w stosunkach wewnętrznych wzrostu znaczenia polskich i niemieckich ugrupowań nacjonalistycznych²⁵. Niemcy straciłyby Prusy Wschodnie, Górny Śląsk z Opolszczyzną, Pomorze Zachodnie w celu skutecznej obrony Polski, sprawiedliwości dziejowej i przekreślenia niemieckich zaborów²⁶. Chociaż mniejszość niemiecka nie była związana z historycznym obszarem Polski, to przez setki lat w niej zamieszkiwała i nie była separatystyczna. Polska nie mogła naśladować niemieckiej i radzieckiej polityki wypędzeń i przesiedleń. PPS była za usunięciem Niemców, którzy osiedlili się na ziemiach polskich po I rozbiórce, i volksdeutschy. Mogli zostać tylko lojalni obywatele polscy niemieckiego pochodzenia²⁷. Grupa „Gwardii” i grupa „Płomieni” zakładały wymianę ludności niemieckiej na polską wzdłuż pasa nadgranicznego w porozumieniu pomiędzy demokratycznymi rządami ludowymi Niemiec i Polski, z wyjątkiem spolszczonych Niemców i zgermanizowanych Polaków. Reszta Niemców, wykluczając nielojalnych polskich obywateli i zbrodniarzy, miałyby zagwarantowane prawa polityczne, gospodarcze, społeczne i narodowo-kulturalne. Konwencja polsko-niemiecka ustaliłaby formę dobrowolnej wymiany ludności polskiej

²² AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-67, *Problem przyszłych granic Polski. Materiał dla prelegentów propagandowych*, s. 14, 19-21 (granica: na zachód od Kołobrzegu do Santoka, ujście Noteci do Warty po polskiej stronie, dawną granicą administracyjną prowincji Pogranicze, przez terytorium Śląska Średniego do Odry, granicą rejencji opolskiej do granicy z Czechami); BN, mf. 45816, *Prusy Wschodnie*, „Biuletyn Informacyjny”, 24.04.1941, s. 5-7.

²³ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-49, *Sen o kajdanach czy o szpadzie*, „Gwardia”, 12.1941, nr 19, s. 50-51.

²⁴ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-48, *Polski imperializm*, „Gwardia”, 01.1942, nr 20, s. 72.

²⁵ ChBP, sygn. PK-43/252, *Sprawa Odry i Nissy*, „Młodzież Socjalistyczna” IV-V 1944, nr 4, s. 13-16 (grupy „Płomienie” i „Światło”).

²⁶ AAN, ZPKiP, sygn. 42/3, *Czy powrót do granic z 1939 r.*, „Barykada Wolności” (BW), 18.01.1942, nr 80, s. 27-28; BN, mf. 59946, *Układ sowiecko-angielski*, „Robotnik”, 20.06.1942, nr 91, s. 1-2; AAN, WRN, sygn. 205/1, *Proletariusze wszystkich krajów łączcie się. Towarzysze i Towarzyski*, 04.1944, s. 18.

²⁷ AAN, WRN, sygn. 205/1, *Program Polski Ludowej*, Warszawa 1941, s. 7a.

i niemieckiej²⁸. Grupa „Płomienie” przewidywała prawa obywatelskie z urodzenia dla narodu rządzącego. Mniejszości narodowe uzyskiwałyby je stopniowo, ale tylko te, które nie posiadały własnego państwa i rzetelnie pracowały na rzecz Polski. Pozostałe korzystałyby z prawa gościnności i azylu. Przymusowa asymilacja byłaby zakazana²⁹. Robotnicza Partia Polskich Socjalistów („Barykada Wolności”, Polscy Socjaliści) sprzeciwiała się wypędzeniom polskich obywateli narodowości niemieckiej na zasadzie odpowiedzialności zbiorowej³⁰. Repolonizacja milionów Niemców o słowiańskich korzeniach (volkspolacy w miejsce volksdeutschów) byłaby komicznym i utopijnym naśladownictwem hitleryzmu³¹. Socjalistyczna Polska wprowadziłaby równouprawnienie wszystkich mniejszości z Polakami, które dysponowałyby prawami narodowo-kulturalnymi³². Masy pracujące Niemiec rozliczyłyby swój naród z poparcia dla totalitarnego reżimu³³. Stany Zjednoczone Europy Socjalistycznej (SZES) rozwiązałyby kwestie narodowościowe, wykorzystując doświadczenia Szwajcarii, na płaszczyźnie autonomii narodowo-kulturalnej. Wszystkie państwa SZES posiadałyby ustrój demokratyczny, uwzględniający prawa mniejszości narodowych³⁴.

Syndykaliści podkreślali, że demokratyczna i syndykalistyczna Polska odzyskałaby odwiecznie polskie ziemie Śląsk, Pomorze, Prusy Wschodnie, z których zetrze nalot germański i wydostanie ukryte skarby kultury polskiej³⁵. Gwarantowałyby

²⁸ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-48, *Idea federacji a problem mniejszości narodowych Polski*, „Gwardia”, 03.1942, nr 22, s. 139-140.

²⁹ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-50, *Narodowości w nowym państwie*, „Płomienie”, 02.03.1942, s. 45.

³⁰ AAN, ZPKiP, sygn. 42/2, *Zjednoczone Stany Europy* (fragment książki *Socjologia w gorączce*), „BW”, 11.08.1941, nr 59, s. 227; *Stany Zjednoczone Europy i doświadczenia Ligi Narodów*, „BW”, 24.08.1941, nr 61, s. 193.

³¹ AAN, ZPKiP, sygn. 42/3, *Hitleryzm w kontuszu*, „BW”, 15.02.1942, nr 82, s. 13-15.

³² AAN, RPPS, sygn. 196/1, *Program Robotniczej Partii Polskich Socjalistów*, 1943, s. 4a-5; ZPKiP, sygn. 42/1, *Socjalizmem zbawimy Polskę*, „BW”, 22.12.1940, nr 26, s. 63; sygn. 42/2, *Do ludu pracującego Polski*, „BW”, 20.04.1941, nr 43, s. 103-104; *Socjalistyczna droga wolności*, „BW”, 17.08.1941, nr 60, s. 242; BN, mf 59946, *Kwestia ukraińska*, „Robotnik”, 8.10.1942, nr 96, s. 3; *Niepodległość, socjalizm, wolność*, „Robotnik”, 1.10.1943, nr 100, s. 1.

³³ BN, mf 59946, *Odpowiedzialność za Hitlera*, „Robotnik”, 24.05.1942, nr 89, s. 3-5.

³⁴ AAN, ZPKiP, sygn. 42/1, *Perspektywy*, „BW”, 17.10.1940, nr 21, s. 18; *O co toczy się wojna*, „BW”, 1.12.1940, nr 23, s. 38; sygn. 42/2, *Niemiecka i europejska rewolucja*, „BW”, 29.06.1941, nr 53, s. 143; *Strach przed rewolucją; Wojnę zakończy przewrót społeczny*, „BW”, 13.05.1941, nr 55, s. 149-150; DR, DIP, sygn. 202/III-61, *Problem federacji*, „Uwagi Polityczne”, 4.12.1941, nr 24, s. 11-11a; BN, mf. 59946, *Prosta droga i błędne ścieżki*, „Robotnik”, 14.12.1942, nr 99, s. 1.

³⁵ BN, mf. 47720, *Chcemy Polski wielkiej, mądrej, sprawiedliwej*, „Myśl-PM”, 05.1942, nr 6, s. 1-2; *Sprawa granic postulatem świata pracy*, „Czyn” 7 II 1944, nr 1, s. 3-4 (Związek Syndykalistów Polskich); mf. 61417, *Cele wojenne Polski*, „Droga Wolności” („DW”), 15.12.1940, nr 6, s. 6-7; mf. 61418, *Czy naród niemiecki jest odpowiedzialny za Hitlera?*, „Walka Ludu” („WL”), 13.06.1942, nr 9, s. 1-4 (Syndykalistyczna Organizacja „Wolność”); AAN, NSZ, sygn. 207/19, *Lud w walce o wolność*, Związek Syndykalistów Polskich”, 1944, s. 70-71; zob. S. Ciesielski, *Przyszła Polska i Europa w rozważaniach programowych Organizacji Syndykalistycznej „Wolność”*, [w:] *Polska – Kresy*

niezależnie od narodowości wszystkim obywatelom takie same prawa³⁶. Socjaliści Ludowi „Wolność” uzależniali je od uznania przez nie kierowniczej roli narodu polskiego, lojalnej współpracy z nim i poparcia przebudowy ustrojowej Polski³⁷. Związek Syndykalistów Polskich wykluczał równe prawa dla mniejszości niemieckiej. Po wojnie Niemcy zostaliby wysiedleni za napaść, terror i eksploatację gospodarczą narodu polskiego i politykę jego niszczenia przez wynaradawianie (Volkslista), popieranie regionalizmu i separatyzmu (Kaszubi, Mazurzy, Ślązacy, Górale)³⁸. Syndykalistyczna Organizacja „Wolność” uważała, że naród niemiecki musiał ponieść odpowiedzialność za wojnę, jak i mniejszość niemiecka w Polsce³⁹.

Lewicowo-centrowe ugrupowania demokratyczne, poza Stronnictwem Polskiej Demokracji⁴⁰, uważały, że ziemie do Odry i Nysy Łużyckiej historycznie należały się Polsce, ale etnicznie były niemieckie. Powojenna Polska nie byłaby zdolna zagospodarować tych ziem, a ich zajęcie groziło niemieckim odwetem. Ze względów bezpieczeństwa w Polsce nie mogło zostać 9 mln Niemców, a ich przymusowe wysiedlanie i polska kolonizacja były kopiowaniem niemieckich przesiedleń i wypędzeń⁴¹. Pochodzący głównie ze wsi polscy osadnicy byli społecznie nieprzystosowani do szybkiego zastąpienia miejskiej i o wyższej kulturze społecznej ludności niemieckiej. Ich zagospodarowanie wymagałoby pozostawienia ponad 500 tys. technicznych Niemców⁴². Stronnictwo Demokratyczne

– *Polacy. Studia historyczne*, red. S. Ciesielski, T. Kulak, K. Matwijowski, „AUW. Historia”, t. 116, nr 1636, Wrocław 1994, s. 281-287.

³⁶ BN, mf. 61417, *Polska skonfederowana*, „Droga Wolności”, 12.1940, nr 5, s. 1; mf. 61418, *Jesteśmy patriotami*, „Walka Ludu”, 10.05.1942, nr 11, s. 1-2; AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-48, *Rubikon wolności*, „Sprawa”, 23 IV 1942, s. 119; BN, mf. 47720, *Nowy Ład*, „Myśl-PM”, 10.1942, nr 11, s. 2; mf. 47721, *Walczyliśmy o pokój i wolność*, „Myśl Młodych”, 07.1943, nr 3, s. 3-4; mf. 62263, *Zadania i cel*, „Czyn”, 9.07.1943, nr 3, s. 1-2.

³⁷ AAN, S-LPP „Wolność”, sygn. 211/14, *Zarys programu Socjalistyczno-Ludowej Partii Polski* „Wolność”, 1943, s. 1-3.

³⁸ AAN, DR, DIP, sygn. 202/III-36, ZSP, *Kujmy broń*, 1941, s. 5; BN, mf. 62263, *Zastrzyk życia czy śmierci*, „Czyn”, 04.1943, nr 1, s. 7; *Walczyliśmy z mitami*, „Czyn”, 04.1944, nr 12, s. 1.

³⁹ BN, mf. 61418, *Czy naród niemiecki jest odpowiedzialny za Hitlera?*, „WL”, 13.06.1942, nr 9, s. 1-4.

⁴⁰ BN, mf. 49696, *Wielki Plan radcy ministerialnego*, „Tygodnik Polski” („TP”), 26.06.1943, nr 14, s. 2-3 (*Bezpieczeństwo Polski i sprawiedliwość dziejowa wymagały, aby Niemcy straciły ziemie do Odry i Nysy Łużyckiej oraz Łużyce*).

⁴¹ BN, mf. 43806, *O dobrą granicę z Niemcami*, „Nowe Drogi” („ND”), 1.04.1943, nr 20, s. 2-5; *Realizm... nierealny*, „ND”, 5.08.1943, nr 23-24, s. 7; mf. 43807, *Straty ludzkie*, „ND”, 7.02.1944, nr 1, s. 3-7 (Stronnictwo Demokratyczne); BN, sygn. P. 459 konsp., *Nasze ideały*, „Rzeczpospolita”, 11-12.1942, nr 9-10, s. 1-2; *Rzeczpospolita Ludowa*, „Rzeczpospolita Ludowa” („RL”), 08.1943, nr 1, s. 1-3; *Wytyczne w sprawie reformy ustroju międzypaństwowego i międzynarodowego*, „RL”, 08.1943, nr 1, s. 1-7 (Polska Ludowa Akcja Niepodległościowa).

⁴² BN, mf. 43806, *O dobrą granicę z Niemcami*, „ND”, 1.04.1943, nr 20, s. 2-5 (Ze względów etnicznych, gospodarczych i obronnych Polska zajęłaby: Prusy Wschodnie, Gdańsk, Górny Śląsk, pogranicze wielkopolskie i pomorskie, ujście Noteci i Warty do Odry, węzły kolejowe, drogowe, lasy, rzeki i przeszkody naturalne, Nysę Kłodzką, Barycz, Wąsosz, Trzebnicę, ale bez Oławy, Brzegu i Wrocławia, na Pomorzu Koszalin, Drawę, Noteć, ale bez Kołobrzegu i Białogardu. Dałoby to Polsce

chciało wysiedlenia volksdeutschy i obcokrajowców sprowadzonych w czasie wojny⁴³. Radykalniej do Niemców podchodziła Komenda Obrońców Polski, która była za pozabawieniem ich własności i wysiedleniem nie tylko z Polski⁴⁴, ale i Europy Środkowej, aby uniemożliwić realizację Mitteleuropy⁴⁵. SPD głosiło, że z ziem przejętych od Niemców zostałyby usunięte wszystko co germańskie. Siłą zgermanizowana ludność słowiańska wróciłaby na łono narodu polskiego⁴⁶. Ludność niemiecka opuściłaby Polskę z wyjątkiem tych, co wróciliby do polskości⁴⁷.

Ugrupowania centrowe opowiadały się za historyczną, sprawiedliwą i niosącą bezpieczeństwo granicą na Odrze i Nysie Łużyckiej⁴⁸, a Polska Niepodległa i Polski Związek Wolności nawet za zajęciem Ziemi Lubuskiej i Łużyc⁴⁹. Kadra Polski Niepodległej uważała, że Niemcy z obszarów przyłączonych do Polski byli głównie zniemczonymi Polakami. Wróciliby do narodu polskiego albo zostaliby wysiedleni⁵⁰. Związek Odbudowy Rzeczypospolitej (od 1944 Związek Wolnej Polski) domagał się wysiedlenia Niemców z Polski i konfiskaty ich majątku na rzecz powojennej odbudowy. Za Niemców byłiby uznani wszyscy ci, którzy dobrowolnie się za nich podali. Specjalne trybunały obywatelsko-sądowe rozstrzygałyby przypadki sporne⁵¹. Grupa Polska Niepodległa uważała, że na ponad 8 mln mieszkańców ziem odebranych Niemcom ok. 1,2 mln było Polakami. Z 7 mln Niemców 4 mln było straconymi na

63 tys. km² i 4,8 mln ludności, z czego 3,8 mln Niemców, a długość granicy to 675 km); *Realizm... nierealny*, „ND”, 5.08.1943, nr 23-24, s. 7; mf. 43807, *Straty ludzkie*, „ND”, 7.02.1944, nr 1, s. 3-7; Polska odzyskałaby co najmniej to, czego nie otrzymała w czasie konferencji w Paryżu (1919) – Gdańsk, Prusy Wschodnie, Opolszczyznę i Zaolzie, [w:] BN, mf. 52898, *Przyczyny*, „Polska Żyje” („PŻ”), 30.01.1940, nr 26, s. 2-4 (Komenda Obrońców Polski).

⁴³ BN, mf. 43805, *Zarys programu nowoczesnego państwa*, „ND”, 10.10.1942, nr 13, s. 4.

⁴⁴ BN, mf. 52899, *Przetrawać*, „PŻ”, 21.06.1941, nr 90, s. 1; mf. 52901, *Deklaracja Polskiego Stronnictwa Demokratycznego*, „PŻ”, 27.11.1943, nr 131, s. 4-5; mf. 47719, *Przyszła Polska Ludowa*, „Chłopski Bój”, 15.08.1941, nr 24, [w:] *Deklaracja pisma „Chłopski Bój”*, „Myśl”, 09.1941, nr 3, s. 6.

⁴⁵ BN, mf. 52900, *O tym pomyślcie w Londynie*, „PŻ”, 5.06.1942, nr 101, s. 4.

⁴⁶ BN, mf. 49696, *Wielki Plan radcy ministerialnego*, „TP”, 26.06.1943, nr 14, s. 2-3.

⁴⁷ BN, mf. 49696, *Punkt zwrotny w dziejach Polski*, „TP”, 13.09.1943, nr 27, s. 3.

⁴⁸ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-50, *Kadra i jej cele*, „Kadra Polski Niepodległej” („Kadra PN”), 26.08.1942, nr 1, s. 165; BN, mf. 43303, *Musimy wygrać pokój*, „Kadra PN”, 7.01.1943, nr 11, s. 2-4 (Kadra Polski Niepodległej); sygn. 203/VII-48, „Wolna Polska”, *Do czego dążymy*, referat 4, *program grupy politycznej*, s. 256; *Credo*, „Wolna Polska”, 15.04.1942, nr 49, s. 118 (Związek Odbudowy Rzeczypospolitej).

⁴⁹ BN, mf. 56241, *Nad Odrę i Bałtyk*, „Jutro PN”, 13.06.1941, nr 100, s. 1-3 (Polska Niepodległa); AAN, DR, *Departament Informacji i Prasy, Sekcja Zachodnia*, sygn. 202/III-148, *Polski Związek Wolności (PZW), Misja dziejowa Polski na zachodzie; Współpraca ze Słowianami Zachodnio-południowymi, Rola Polski jako ośrodka Słowiańszczyzny Zachodniej, konferencja zachodnia*, Warszawa 9.01.1944, s. 349-351; Zob. S. Fertacz, *Polska myśl słowiańska w okresie drugiej wojny światowej*, Katowice 2000.

⁵⁰ BN, mf. 43303, *My – a Europa Środkowa*, „Kadra PN”, 2.09.1943, nr 26, s. 1-3.

⁵¹ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-48, „Wolna Polska”, *Do czego dążymy*, referat 4, *Program grupy politycznej*, s. 256-257.

zawsze zgermanizowanymi Słowianami, niemieckimi kolonizatorami i germanizatorami, których należało wysiedlić z Polski. Pozostałe 3 mln były słabo zniemczonymi Słowianami. Ale tradycja polskości była wśród nich żywa i wystarczyłoby ją rozbudzić. Miejsce Niemców zajęliby Polacy z przeludnionych wsi wschodniej Polski i z Niemiec (200 tys.), Rosji (1 mln), Francji (600 tys.), Litwy (250 tys.) i dziesiątki tysięcy Polaków z innych państw Europy i zamorskich⁵². Polski Związek Wolności chciał uwolnienia Polski od niemieckiej irredenty i kapitalistycznych aferzystów⁵³. Z ziem zajętych przez Polskę ludność niemiecka zostałaby usunięta, ponieważ była napływowa i wymordowała ich właściciele (Ślązaków, Pomorzan, Obodrytów, Lutyków, Wilków)⁵⁴. Do macierzy wróciliby Mazurzy, Warmiacy, Łużycanie, zniemczeni Polacy i Słowianie⁵⁵.

Warunkiem trwałego pokoju w Europie Środkowej dla Ruchu Ludowego był powrót ziem piastowskich do Polski⁵⁶. Stronnictwo Ludowe zamierzało pozbawić mniejszość niemiecką praw politycznych, własności i stopniowo w całości wysiedlić⁵⁷. Zaraz po wojnie wysiedlono by Niemców z Prus Wschodnich, Pomorza do Kołobrzegu, Górnego Śląska i marchii poznańsko-pruskiej za zdradę państwa i zbrodnie na Polakach. Z pozostałych ziem byłiby usuwani stopniowo. Za zniszczenia wojenne, okupację, straty w ludziach, aresztowania, więzienie, pracę niewolniczą Niemcy zapłaciłyby Polsce odszkodowanie i zwróciły zgrabiony majątek⁵⁸. Związek Pracy Ludowej „Orka” domagał się wysiedlenia Niemców w całości za wywołanie wojny, nieoportuności i eksterminację narodu polskiego. Także wszyscy renegaci niezależnie od narodowości byłiby pozbawili obywatelstwa, majątku i wysiedleni z Polski⁵⁹. „Orka” zdawała sobie sprawę, że te działania osłabiłyby potencjał społeczny i gospodarczy powojennej

⁵² BN, mf. 56241, *Nad Odrę i Bałtyk*, „Jutro PN”, 13.06.1941, nr 100, s. 1-3; mf. 56242, *Rozkaz Organizacyjny nr 4/A-42 na dzień 1 listopada 1942*, „Jutro PN”, 31.10.1942, nr 28, s. 1-3; *Polski Bałtyk*, „Jutro PN”, 19.12.1942, nr 35, s. 3-4.

⁵³ BN, mf. 40538, *Nasz program*, „Radło”, 30.12.1942, nr 1-6, s. 5-6.

⁵⁴ BN, mf. 40537, *O podstawy polityki narodowej*, „Radło”, 05-07.1941, nr 7, s. 9-10; mf. 40539, *Cele Polskiego Związku Wolności*, „Radło”, 03.1943, nr 3, s. 1; AAN, DR, Departament Informacji i Prasy, Sekcja Zachodnia, sygn. 202/III-148, PZW, *Misja dziejowa Polski na zachodzie; Współpraca...*, s. 349-351.

⁵⁵ BN, mf. 40538, *Nasz program*, „Radło”, 30.12.1942, nr 1-6, s. 4-5; mf. 40539, *Bezpieczeństwo i przyszłość bratnich narodów słowiańskich*, „Radło”, 03.1943, nr 3, s. 2-3.

⁵⁶ BN, mf. 42940, *Cele wojenne i zachodnie granice Polski*, „Polska Ludowa” („PL”), 04.1943, nr 1, s. 11-14 (*Czesi objęli Śląsk między Odrą a Nysą Łużycką za Zaolzie*); mf. 43287, *Deklaracja ideowo-programowa*, „Orka”, 04.1942, nr 1, s. 4.

⁵⁷ BN, mf. 42926, *Międzynarodowa współpraca gospodarcza*, „Przebudowa”, 11.1941, nr 8, s. 7; AAN, SL, sygn. 200/2, *Deklaracja Ideowo-Programowa Ruchu Ludowego*, 02.1944, s. 5a; KG AK, BIP, sygn. 203/VII-32, *Konfederacja polsko-czeska*, „Żywią i Bronią”, 11.1942, nr 15, s. 22.

⁵⁸ BN, mf. 42940, *Cele wojenne i zachodnie granice Polski*, „PL”, 04.1943, nr 1, s. 12-14; AAN, SL, sygn. 200/2, *Deklaracja Ideowo-Programowa Ruchu Ludowego*, 02.1944, s. 5a.

⁵⁹ BN, mf. 43287, *Deklaracja ideowo-programowa*, „Orka”, 04.1942, nr 1, s. 6; *Konstytucja Atlantycka*, „Orka”, 25.12.1942, nr 8, s. 5.

Polski⁶⁰. Wywodzący się z Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” „Młody Las” chciał usunięcia z Polski irredentystycznych mniejszości narodowych, które w czasie wojny współpracowały z jej okupantami. Dla bezpieczeństwa i eliminacji sporów narodowościowych Polska powinna charakteryzować się jednolitością narodową⁶¹.

Piśsudzczycy podkreślali, że Ziemie do Odry i Nysy Łużyckiej należały się Polsce za agresję, okupację niemiecką i jej wkład w wojnę⁶², ale nie za cenę granicy ryskiej⁶³. Zwracali uwagę, że dawne ziemie piastowskie były od ośmiu wieków pod niemiecką administracją. Polska powinna pozbywać się Niemców ze swojego terytorium, a nie powiększać ich liczbę. Ich polonizacja była wątpliwa. Na tym obszarze mieszkało 8,2 mln Niemców i tylko 1,3 mln Polaków. Dlatego ziemie odebrane Niemcom jak najszybciej musieli kolonizować Polacy. Przy sprzyjających warunkach należało wysiedlić wszystkich Niemców i tych, co z nimi i Rosjanami współpracowali przeciwko narodowi polskiemu⁶⁴. W pierwszej kolejności zostaliby usunięci z Prus Wschodnich, Gdańska i Pomorza oraz z krajów bałtyckich, a następnie z całego rejonu Bałtyku i Czech, a potem z całej Europy Środkowej⁶⁵. Niemcy zostaliby usunięci za agresję i zbrodnie na narodzie polskim oraz za wysiedlenia Polaków z ziem polskich wcielonych do III Rzeszy. Ziemie odebrane Niemcom stanowiłyby gwarancję bezpieczeństwa i odbudowy Polski⁶⁶. Wszelkie ślady ich obecności zostałyby zatarte⁶⁷. Do września 1939 r. masowo migrowali ze wschodnich obszarów w głąb państwa, a Polska ten proces jedynie

⁶⁰ BN, mf. 43288, *Podstawy ideologiczne naszego ruchu*, „Orka”, 07-08.1943, nr 7-8, s. 3.

⁶¹ *Manifest Młodych*, Kraków grudzień 1944, nr 84, [w:] *Wizje Polski. Programy polityczne lat wojny i okupacji 1939-1944*, oprac. K. Przybysz, Warszawa 1992, s. 387-388; K. Przybysz, *W konspiracji. Polski Ruch Ludowy 1939-1945*, Warszawa 2010, s. 77.

⁶² BN, mf. 48003, *Różniczkowanie, wzajemne przenikanie się świata; Zagadnienia ustrojowo-organizacyjne*, „Polska Walczy” („PW”), 12.03.1942, nr 5, s. 1-2 i 3; *Rola Polski w budowie powojennego świata*, „PW”, 8.10.1942, nr 18, s. 1-2; *Walka o Polskę*, „PW”, 22.11.1942, nr 21, s. 3 (Grupa „Olgierda”, potem Polskie Stronnictwo Demokratyczne); AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-50, *Granice Polski*, „Dziś i Jutro”, 15-28.02.1942, nr 19-20, s. 45; *Prusy Wschodnie*, „Dziś i Jutro”, 29.04.1942, nr 24, s. 121; BN, mf. 42930, *Nasza obecna sytuacja strategiczna i geopolityczna*, „Dekada”, 10.04.1943, nr 1, s. 3 (Konwent Organizacji Niepodległościowych); AAN, KG AK, Oddział Informacyjno-Wywiadowczy, sygn. 203/III-36, *Oblicze przyszłej Polski, deklaracja ideowa ChOW*, „Raclawice”, s. 154-155.

⁶³ BN, mf. 48003, *Świat pracy – spadkobiercą Jagiellonów*, „PW”, 24.01.1942, nr 2, s. 1-4; mf. 61379, *Front wschodni*, „Myśl Polska” („MP”), 5.02.1942, nr 11, s. 3-5.

⁶⁴ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-50, *Granice Polski*, „Dziś i Jutro”, 15-28.02.1942, nr 19-20, s. 45; *Prusy Wschodnie*, „Dziś i Jutro”, 29.04.1942, nr 24, s. 121; BN, mf. 61379, *Aktualne uwagi*, „MP”, 28.09.1942, nr 1-2; mf. 42930, *Nasza obecna sytuacja strategiczna i geopolityczna*, „Dekada” 10.04.1943, nr 1, s. 3 (KON); AAN, OPW, sygn. 211/7, *Projekt Deklaracji Komitetu Organizacyjnego OPW*, 1941, s. 7; BN, mf. 53031, *Deklaracja ideowa Obozu Polski Walczącej*, „Polska”, 4.09.1942, s. 1-6; *Zadania polskiej polityki zagranicznej*, „Polska”, 8.10.1942, s. 3-4.

⁶⁵ BN, mf. 53033, *Co zrobić z Niemcami*, „Polska”, 4.05.1943, nr 18-19, s. 3 (OPW); mf. 61380, *Bilans czterolecia 1939-1943; Perspektywy i możliwości*, „Myśl Polska”, 29.11.1943, nr 51, s. 10-12 (KON).

⁶⁶ BN, mf. 53031, *Kraj bez ludzi*, „Polska”, 15.05.1942, s. 2.

⁶⁷ BN, mf. 53031, *Ziemia bez Niemców*, „Polska”, 5.06.1942, s. 3-4.

przyspieszy⁶⁸. Agresja na Polskę i zbrodnie niemieckie na jej terytorium wykluczały istnienie „dobrych Niemców”⁶⁹. Niemiecki majątek uległby konfiskacie na pokrycie strat wojennych i okupacyjnych oraz zagospodarowanie Ziemi Zachodnich⁷⁰. Zbrodniarze wojenni, członkowie partii hitlerowskiej i struktur bezpieczeństwa zostaliby ukarani⁷¹. Polska miała prawo do Ziemi Zachodnich i słowiańskich zagrabionych jej przez Niemcy i do repolonizacji siłą zgermanizowanej ludności słowiańskiej. Niemcy, którzy chcieli zostać w Polsce, musieliby wyrazić zgodę na polonizację⁷². Piłsudczycy popierali też niepodległość narodu serbołużycznego⁷³. Ale wskazywali, że z nową granicą zachodnią i bez mniejszości niemieckiej, w przymierzu z Czechami i Łużycami Polska nie uzyskałaby bezpieczeństwa wobec Niemiec i ZSRR. Jedynie unia z państwami wschodnimi powstałymi na gruzach ZSRR zrównoważyłaby ich potęgę⁷⁴.

Ugrupowania chadeckie i katolicko-narodowe domagały się granicy co najmniej na Odrze i Nysie Łużyckiej z wyspami Rugią, Wolinem i Uznamem jako zabezpieczenie ujścia Odry⁷⁵. Opowiadały się za niepodległymi Łużycami w ramach Polski w celu ratowania Serbołużyczan przed germanizacją i reslawizacją już zgermanizowanych jako gwarancji bezpieczeństwa Polski i Czech⁷⁶. Ale Unia⁷⁷ i Front Odrodzenia

⁶⁸ BN, mf. 53032, *Prawo życia*, „Polska”, 23.02.1943, nr 5, s. 5-7.

⁶⁹ BN, mf. 53031, *Dobry Niemiec*, „Polska”, 15.05.1942, s. 4-5; *Winien cały naród niemiecki*, „Polska”, 12.06.1942, s. 5-6.

⁷⁰ AAN, KG AK, OI-W, sygn. 203/III-36, *Oblicze przyszłej Polski*, deklaracja ideowa ChOW, „Raclawice”, s. 154-155.

⁷¹ AAN, ChOW „Raclawice”, sygn. 211/1, *Deklaracja w sprawie warunków Polski przy kapitulacji Niemiec*, III zjazd delegatów ChOW, „Raclawice”, 20.02.1944, s. 30-32.

⁷² BN, mf. 53032, *W sprawie granic zachodnich*, „Polska”, 6.05.1943, nr 16, s. 8.

⁷³ BN, mf. 53031, *Nie doceniamy możliwości naszej ekspansji na zachód*, „Polska”, 25.02.1942, s. 2; *Nie zapominajcie o nas*, „Polska”, 3.12.1942, s. 4.

⁷⁴ BN, mf. 48002, *Założenia organizacyjno-ustrojowe*, „PW”, 10.03.1941, nr 4, s. 1-8; mf. 48003, *Ziemie Wschodnie Rzeczypospolitej a obóz polskiej demokracji*, „PW”, 7.02.1942, nr 3, s. 14-16; mf. 61379, *Front wschodni*, „MP”, 5.02.1942, nr 11, s. 3-5; mf. 42928, *Na wschód od granic państwowych Rzeczypospolitej*, „Ziemie Wschodnie Rzeczypospolitej”, 04.1942, nr 1, s. 15-16; *Kwestia białoruska*, „ZWR”, 04.1942, nr 3, s. 4-7; *Jutro może być już za późno*, „ZWR”, 11.1942, nr 8, s. 9-10; *Mania Grandiosa*, „ZWR”, 12.1942, nr 9, s. 11-13; *Sprawa ukraińska*, „ZWR”, 05.1943, nr 14, s. 5-8.

⁷⁵ BN, sygn. P.646 konsp., *Polska to nie Dmowski lub Piłsudski*, „Znak”, 24.12.1941, nr 41, s. 2-3 (Znak – Związek Odrodzenia Narodowego); mf. 52733, *Pokój narodom dobrej woli*, „Polska Zbrojna Moralnie”, 24.12.1941, nr 3, 10-11 (Rycerski Zakon Krzyża i Miecza); mf. 43293, *Blżej końca*, „Prawda”, 06.1942, s. 6 (FOP); sygn. P.441 konsp., *Zachodnia granica Polski*, „Reforma”, 7.02.1943, nr 4, s. 1-3 (Stronnictwo Pracy).

⁷⁶ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-49, *Przeciw Niemcom i Rosji*, „Naród”, 30.11.1941, nr 24, s. 51 (Unia); BN, mf. 43293, *Rewanż Słowiańszczyzny*, „Prawda”, I 1943, s. 4-5; *Biuletyn Słowiański*, „Prawda Dnia”, 02.1943, s. 10 (FOP); sygn. P.441 konsp., *Zachodnia granica Polski*, „Reforma”, 7.02.1943, nr 4, s. 2-3.

⁷⁷ BN, sygn. P.562 konsp., *Modlitwa Bojowca*, „Warta”, 1.06.1941, nr 16, s. 1-2; *Wojsko narodowe*, „Warta”, 13.07.1941, nr 21, s. 1 (organizacja Grunwald w ramach Unii); AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-50, *Tragiczny problemat*, „Naród”, 15.08.1942, s. 179 (o sprawach Słowiańszczyzny Unia wydawała po niemiecku pismo „Wir sind Slaven” pod red. prof. K. Kumanieckiego, aby szerzyć defetyzm wśród Niemców, [w:] W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna 1940-1945*, Warszawa 2003, 164-165;

Polski⁷⁸ zapowiadały powrót do Polski lub związki państwowe z nią ziem słowiańskich do Łaby, aby zgermanizowanych Pomorzan i Połabian przywrócić polskiej kulturze. Naród niemiecki odpowiadał za wojnę i zbrodnie reżimu Hitlera⁷⁹. Wszyscy Niemcy mieli zostać wysiedleni z Polski za agresję III Rzeszy, nielojalność, zbrodnie i wysiedlenia Polaków w czasie wojny⁸⁰. Mniejszość niemiecka jako napływowa nie asymilowała się z narodem polskim i była obca polskiej kulturze⁸¹. Zostałyby pozbawiona majątku nieruchomego na rzecz odbudowy Polski⁸². Front Odrodzenia Polski odrzucał odpowiedzialność zbiorową Niemców w Polsce. Sprzeciwiał się ich zabijaniu wyłącznie za narodowość, bo groziło to upadkiem moralnym Polaków⁸³. Obwiniał niemieckich katolików i socjaldemokratów za ich brak sprzeciwu wobec rządów Hitlera i niemieckich zbrodni⁸⁴. Polska okupowałaby przez długi czas Berlin i Półwysep Jutlandzki z Kanałem Kilońskim⁸⁵. W miejsce III Rzeszy powstałyby niezależne państwa⁸⁶. Wysiedlenie Niemców z Europy Środkowej pozwoliłoby Polsce zjednoczyć Słowian Zachodnich, Południowych i Wschodnich bez Rosji⁸⁷.

J. Bartyzel, *Studentowicz Kazimierz*, [w:] *Encyklopedia „białych plam”*, t. 17, red. M.R. Górniak, Radom 2006, s. 14-15).

⁷⁸ BN, mf. 43293, *Zabezpieczenie pokoju a wschodnie granice Niemiec*, „Dodatek Prawdy”, 01.1943, s. 1-12. Słowiańszczyzna Zachodnia odzyskałaby zgermanizowane ziemie słowiańskie od Odry i Nysy Łużyckiej do Łaby i od Bałtyku do Czech. W skład Zaodrza wchodziły: Ziemia Wieligrodzka (Meklemburgia), Ziemia Braniborska (Brandenburgia), Ziemia Lubuska, Górne i Dolne Łużycy. Niemcy straciłyby na rzecz Polski Rugię, Uznam i Wolin, ziemie od Zalewu Szczecińskiego wzdłuż rzeki Uecker (Wkra) do granicy Brandenburgii z Meklemburią (Ziemia Ukrzańska – Ueckermark), Ziemię Lubuską od Wriezenu (Wrzecień) do kanału Odra-Sprewa, Dolne i Górne Łużycy (autonomia, unia z Polską). Ziemia Braniborska i Wieligrodzka znalazłyby się pod kontrolą międzynarodową i Polski.

⁷⁹ BN, mf. 43293, *Czy powtórzy się rok 1918*, „Prawda”, 04.1942, s. 6-7.

⁸⁰ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-50, *Bałtyk polskim „Mare Nostrum”*, „Naród”, 15.07.1942, nr 11, s. 153; BN, sygn. P.441 konsp., *Zachodnia granica Polski*, „Reforma”, 7.02.1943, nr 4, s. 1-3.

⁸¹ BN, P.646 konsp., *Nasze zasadnicze tezy ideowo-polityczne*, „Znak”, 10.06.1941, nr 33, s. 3-8; *Polska to nie Dmowski lub Piłsudski*, „Znak”, 24.12.1941, nr 41, s. 2-3.

⁸² BN, mf. 57506, *Fundamentalne zasady polityki zagranicznej Polski*, „Naród”, 06-07.1943, nr 6-7, [w:] „Reflektor”, 07.1943, nr 1, s. 10-11.

⁸³ *Deklaracja programowa Frontu Odrodzenia Polski*, nr 37, [w:] *Wizje Polski. Programy polityczne...*, s. 143; BN, mf. 43293, *W obronie prawdy*, „Prawda”, 08.1942, s. 2-3.

⁸⁴ BN, mf. 43293, *Tylko oni...*, „Prawda”, 04.1943, s. 4-5.

⁸⁵ AAN, KG AK, sygn. 203/VII-49, *Przeciw Niemcom i Rosji*, „Naród”, 30.11.1941, nr 24, s. 51.

⁸⁶ BN, mf. 52965, *Rzesza Niemiecka musi zniknąć*, „Polska Odrodzona”, 24.10.1944, nr 5, s. 10-12 (ZON).

⁸⁷ BN, mf. 52733, *Pokój narodom dobrej woli*, „Polska Zbrojna Moralnie”, 24.12.1941, nr 3, s. 12; mf. 57506, *Fundamentalne zasady polityki zagranicznej Polski*, „Naród”, 06-07.1943, nr 6-7, [w:] „Reflektor”, 07.1943, nr 1, s. 10-11; mf. 57307; J. Braun, *Zarys doktryny ideowej „Unii”*, Warszawa 1943; mf. 57308, idem, *Unionizm. Podstawowe zasady doktryny*, Warszawa 1942.

W czasie wojny dla obozu narodowego najważniejsze były granice i ustrój Polski⁸⁸. Żądał naturalnej i strategicznej granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej⁸⁹. Hitleryzm stanowił syntezę niemieckiej wielowiekowej zaborczości wobec ziem polskich i niszczenia narodu polskiego⁹⁰. Obóz narodowy zarzucał sanacji (1926-1939), że nie zachęcała niemieckiej mniejszości do emigracji z Polski, a ta wspierała wojska niemieckie⁹¹. W czasie wojny nie akceptował teorii o „dobrych Niemcach”⁹². Do Odry i Nysy Łużyckiej mieszkało ponad 9 mln osób, z czego ok. 660 tys. uświadomionych Polaków i 720 tys. znających język polski, ale nie w pełni czujących łączność z narodem polskim, reszta to Niemcy pochodzenia polskiego i napływowi z Rzeszy. Ci ostatni byli

⁸⁸ AAN, ZPKiP, sygn. 1031/2, *Czworobok bezpieczeństwa*, „Walka”, 7.11.1941, nr 44, s. 1-2; KG AK, sygn. 203/VII-32, *Straż nad Odrą; Droga do wielkości*, „Młoda Polska”, 10.05.1943, nr 9, s. 33; (o granicy polsko-niemieckiej na linii Odra – Nysa Łużycka wypowiedzieli się w pierwszej połowie 1939 r. przewodniczący SN K. Kowalski i Jędrzej Giertych, w: R. Wapiński, *Narodowa Demokracja 1893-1939. Ze studiów nad dziejami myśli nacjonalistycznej*, Wrocław 1980, s. 323); zob. L. Kulińska, *Narodowcy. Z dziejów Obozu Narodowego w Polsce w latach 1944-1947*, Warszawa 1999; P. Eberhardt, *Polska i jej granice. Z historii polskiej geografii politycznej*, Lublin 2004; W.J. Muszyński, *W walce o Wielką Polskę. Propaganda zaplecza polityczna politycznego Narodowych Sił Zbrojnych (1939-1945)*, Biała Podlaska 2000.

⁸⁹ AAN, ZPKiP, sygn. 1031/1, *Granice Polski*, „Walka”, 15.11.1940, nr 32, s. 1; sygn. 1031/2, *Walka o zwycięstwo i pokój*, „Walka”, 6.06.1941, nr 23, s. 1; *Odra – Nysa Łużycka*, „Walka”, 26.09.1941, nr 38, s. 2-3 (Stronnictwo Narodowe); DR, DSZ, sygn. 202/XIV-16, „Prus”, *U podstaw zagadnienia granicy zachodniej*, „Głos”, 11.06.1942, s. 8-9 (Narodowo-Ludowa Organizacja Wojskowa); DR, BP, sygn. 202/I-54, *Uchwała o granicach*, Ogólnopolski Zjazd Delegatów SN, Warszawa 01.1943, s. 313a (Secesja SN); BN, mf. 55242, *Nic bez nas w Europie*, „Naród i Wojsko”, 01.1943, nr 1, s. 4 (Organizacja Polska – Grupa „Szańca”); DIP, sygn. 202/III-86, A. Rawicz (Jan Lilpop), *O co walczą Narodowe Siły Zbrojne*, 1943, s. 40; sygn. 202/III-82, *Czy Polska może być niepodległa*, „Nowa Polska” („NP”), 22.12.1941, nr 15, s. 72; BN, mf. 47717, *Nasza zachodnia granica*, „Biuletyn Słowiański” („BS”), 20.02.1943, nr 2, s. 1-3; mf. 47725, *Dlaczego musimy walczyć o granice*, „Do Broni”, 16.12.1942, nr 21, s. 2; *Uderzenie jako cel i środek*, „Do Broni”, 15.04.1942, nr 6, s. 1-2 (Konfederacja Narodu II); mf. 62831, *Jeszcze na temat rocznicy*, „Aktualne Wiadomości z Polski i ze Świata” („AWPS”), 2.10.1942, nr 40, s. 1; *Granica Odry i Nysy Łużyckiej*, „AWPS”, 18.06.1943, nr 22, s. 4 (Organizacja Wojskowa „Wilki”); mf. 56596, *Nowy świat rodzi się*, „Biuletyn Informacyjny PONS”, 6.04.1941, nr 1, s. 2 (Polski Obóz Narodowo-Syndykalistyczny); mf. 53550, *Jaki powinien być polski imperializm?*, „Miecz i Pług” („MiP”), 18.08.1940, nr 17, s. 1-3; mf. 53554, *Inwazja na Zachodzie*, „MiP”, 1-10.06.1944, nr 52, s. 4-5 (Ruch „Miecza i Pługa”).

⁹⁰ AAN, DR, BP, sygn. 202/I-54, *Uchwała Przemysł i praca*, OZD SN, Warszawa 01.1943, s. 315.

⁹¹ AAN, SN, sygn. 206/18, *Wrzesień 1939 roku*, Zarząd Stołeczny SN, Wydział Wychowania, s. 93.

⁹² AAN, ZPKiP, sygn. 1031/4, *Europejskie czy polskie rozwiązanie?*, „Walka”, 18.08.1943, nr 31, s. 7; ChBP, sygn. PK-36/225, *Istota naszego odwetu*, „Kraj”, 19.10.1943, nr 13, s. 2 („Ojczyzna”: Odwet byłby realizowany przez: 1) zajęcie ziem należących w przeszłości do państwa polskiego na zachodzie i północy; 2) przejęcie całej własności niemieckiej na tych ziemiach; 3) ukaranie zbrodniarzy niemieckich na ziemiach polskich; 4) ukaranie zdrajców służących Niemcom, niezależnie od ich narodowości; 5) użycie Niemców do odbudowy zniszczeń wojennych; 6) wysiedlenie Niemców z Polski; 7) udział Polski w międzynarodowej kontroli Niemiec; 8) rewindykacja polskiego mienia z Niemiec i odszkodowania na rzecz Polski); Zob. A. Czubiński, *Między Niemcami a Rosją. Społeczeństwo polskie w walce o przetrwanie i zachowanie niezależności państwowej w XIX i XX w. Rozprawy i studia*, Poznań 1998, s. 365-389.

przeznaczeni do wysiedlenia w całości, a druga i trzecia kategoria do repolonizacji. Kto by się sprzeciwiał, zostałby wysiedlony⁹³. Niezależnie od trudności tego procesu Niemcy zostaliby wysiedleni za niemiecką agresję, zniszczenia i eksploatację wojenną, zbrodnie na narodzie polskim, dla bezpieczeństwa i rozwoju Polski, wielowiekową okupację ziem piastowskich i w celu uniknięcia ich rzezi w powojennej Polsce⁹⁴. Ponieśliby karę również za wysiedlenia Polaków z ziem wcielonych do III Rzeszy i rozbijanie narodu polskiego na Kaszubów, Mazurów, Ślązaków i Górali⁹⁵. Koszty z tym związane i pozostawione przez nich mienia pokryłyby Niemcy. Zapłaciłyby

⁹³ J.J. Nikisch, *Jak to może wyglądać? U progu przełomu!*, „Biblioteki Ziem Zachodnich” (BZZ), z. 2, Warszawa 1942; „Ojczyzna” 1939-1945, dokumenty, wspomnienia, publicystyka, red. Z. Mazur, A. Pietrowicz, Poznań 2004, s. 389-398; „Ojczyzna” 1939-1945, dokumenty..., s. 401-409; J. Dylak, *Ziemie Powracające. Obraz geograficzno-gospodarczy*, t. 1: Pomorze Wschodnie (Prusy Wschodnie), Gdańsk, BZZ, z. 4, Warszawa 1942; M. Czeakańska, *Ziemie Powracające. Obraz geograficzno-gospodarczy*, t. 2: Pomorze Zachodnie, Przyodrze, Pogranicze, BZZ V, Warszawa 1942; A. Wrzosek, *Ziemie Powracające. Obraz geograficzno-gospodarczy*, t. 3: Śląsk, BZZ VI, Warszawa 1943, [w:] „Ojczyzna” 1939-1945, dokumenty, wspomnienia, publicystyka, red. Z. Mazur, A. Pietrowicz, Poznań 2004, s. 401-409; AAN, DR, DIP, sygn. 202/III-82, *Jaką chcemy mieć Polskę*, broszura „Szańca” i „Pobudki”, Sprawozdanie prasowe nr 5a, 27.10.1941, s. 26-27; sygn. 202/III-80/t.1, *Niebezpieczna lokata*, „Szaniec”, 21.10.1942, nr 13, s. 7; *Polska – ojcowizna Żydów*, „Załoga”, 1.01.1943, nr 1, s. 15; *Unarodowienie narodu*, „Załoga”, 5.02.1943, nr 4, s. 95; KG AK, BIP, sygn. 203/VII-32, *Jedyny wniosek*, „Placówka”, 24.10.1942, nr 13, s. 10; BN, mf. 47720, *Piastowy Szlak*, „Szaniec” 1942, nr 19, [w:] *Człowiek z Szańca*, „Myśl-Pismo Młodych”, 05.1942, nr 6, s. 2-4. W programie likwidacji problemu 10 mln Niemców do Odry i Nysy Łużyckiej redaktor „Narodu i Wojska” Lech Neyman proponował: 1,5 mln to Polacy o różnym stopniu uświadomienia, 3 mln to zgermanizowana ludność słowiańska do repolonizacji, z 6 mln Niemców część miała zginąć w czasie wojny, a 2 mln przekazane ZSRR na odbudowę jego zniszczeń, a reszta zostałaby wysiedlona. Polskich osadników chciał ściągać z Europy Zachodniej i Ameryki Północnej, w: Sygn. 203/VII-48, *Zagadnienia granic zachodnich*, „Naród i Wojsko”, 02.1942, nr 2, s. 111; W marcu 1944 r. w swojej broszurze Leszek Prorok („Modrzew”) uważał, że do Odry i Nysy Łużyckiej mieszkało 1,7 mln żywołu polskiego: Słowińcy, Ślązacy, Kaszubi, Mazurzy, 6 mln ludności polskiej zgermanizowanej powierzchownie, łatwej do polonizacji (skradzione dusze). Na tych obszarach chciał osadzić polskich rolników, aby zmniejszyć bezrobocie i uprzemysłowić Polskę, w: P. Eberhardt, *op. cit.*, s. 184-185; zob. R. Sierchuła, *Lech Karol Neyman (1908-1948), biografia polityczna*, Poznań 2012.

⁹⁴ AAN, KG AK, BIP, sygn. 203/VII-66, *Kwadrat (SN), Dyspozycja referatu o sytuacji wewnętrzno-politycznej na kurs informacyjny dla kandydatów na stanowiska w BIP-ach polowych*, 362/5P, nr 171/43, s. 51; DR, DIP, sygn. 202/III-80/t. 1, *Katolickie państwo narodowe – kwestie ustroju*, „Młoda Polska”, 24.04.1943, nr 8, s. 247 (SN); Ruch „MiP”, sygn. 208/1, *Program Ruchu „Miecz i Pług”*, s. 5; BN, mf. 53552, *Czy rzeczywiście rozbrat z demokracją*, „MiP”, 7.06.1942, nr 16, s. 1-4; mf. 53553, *Synteza działalności politycznej Ruchu Miecz i Pług*, „MiP”, 1.09.1943, nr 29, s. 2-5; AAN, DR, DIP, sygn. 202/III-82, *Jaką chcemy mieć Polskę*, broszura „Szańca” i „Pobudki”, 27.10.1941, s. 26; BN, mf. 53560, *Drogi do jedności*, „Pobudka”, 05.1944, nr 1, s. 14 (Pobudka); mf. 56596, *Rozgrywające się wypadki wojenne*, „BI PONS”, 12.05.1941, nr 4, s. 6 (PONS); mf. 62832, *Sytuacja polityczna Polski*, „AWPŚ”, 2.07.1943, nr 24, s. 1; mf. 54706, J. Kaliski, *Państwo Zachodniosłowiańskie*, s. 3-6 (NLOW); *Nasze cele wojenne*, nr 14, [w:] *Wizje Polski. Programy polityczne...*, s. 51-53 (Grupa „Szańca”).

⁹⁵ AAN, DR, DIP, sygn. 202/III-61, J. Moszyński, Z. Wojciechowski, *Stosunki polsko-niemieckie i problem Europy Środkowej*, wyd. Biblioteka Wielkopolska, D.I. Druk, Warszawa 24.05.1941, s. 26, *Sprawozdanie z wydawnictw propagandowych*, nr 160/43, 18.11.1943, s. 25-26; Zob. „Ojczyzna” 1939-1945, dokumenty..., s. 359-363; ChBP, sygn. P-15/455, *Za późno*, „Biuletyn Zachodni”, 07.1943, nr 2, s. 1-3; sygn. P-15/456, *Pomorze, Wielkopolska, Śląsk*, „BZ”, 08.1943, nr 3, s. 10; *Polskość Pomo-*

odszkodowania za napaść, zniszczenia i eksploatację ziem polskich oraz zwróciłyby ukradziony w Polsce majątek i dobra kultury. Dostarczyłyby niemieckich robotników w celu jej odbudowy, którym płaciłyby za pracę⁹⁶. Socjalistyczna i liberalna Polska z równymi prawami dla mniejszości narodowych nie osiągnęłaby powojennej wielkości i potęgi.

Niemców należało usunąć z katolickiej i narodowej Polski, aby pozbyć się obcego kapitału. Ich miejsce zajęliby Polacy jako przedsiębiorcy, handlowcy, właściciele domów i sklepów, naukowcy, w wolnych zawodach⁹⁷. Rozwiązałyby to problemy gospodarcze i społeczne okresu międzywojennego i umożliwiłyby polonizację siłą zgermanizowanych Słowian⁹⁸. Niemieckie mienie w Polsce zostałyby przejęte jako odszkodowanie za zniszczenia wojenne i zbrodnie. Wzmocniłyby polskość w sferze gospodarczej i kulturalnej, wsparłyby młode małżeństwa i wielodzietne rodziny, jeńców wojennych, żołnierzy, uczestników walk z okupantami i osoby, które utraciły majątek w czasie wojny. Obywatelstwo polskie było zarezerwowane głównie dla Polaków. Ci, co się zgermanizowali, a znaleźliby się w nowych granicach Polski, oraz ci, co podpisali niemiecką listę narodową, otrzymaliby je po dłuższym czasie⁹⁹. Gdyby ziemie do Odry i Nysy Łużyckiej nie pokryły polskich roszczeń wojennych, to Polska okupowałaby niemieckie terytorium do Łaby¹⁰⁰.

rza, „BZ”, 08.1943, nr 3, s. 12-13; sygn. PK-36/232, *Główny cel wojny*, „Kraj”, 3.05.1944, nr 15, s. 4-6 („Ojczyzna”).

⁹⁶ *Nasze cele wojenne*, nr 14, [w:] *Wizje Polski. Programy polityczne...*, s. 51-53 (Grupa „Szańca”); AAN, DR, DIP, sygn. 202/III-86, *Na drodze do Wielkiej Polski*, „Wielka Polska”, 13.04.1944, nr 3, s. 77 (Secesja SN).

⁹⁷ BN, mf. 47724, *Do firmowych działaczy katolickich*, „Fakty na Tle Idei”, 1.11.1941, nr 7, s. 4; mf. 47725, *Kupiectwo do szeregów*, „Do Broni”, 20.01.1942, nr 2, s. 1-2; *Przekleństwo mówienia*, „Do Broni”, 5.05.1942, nr 7, s. 1; *Międzynarodowa i narodowa solidarność*, „Do Broni”, 12.07.1942, nr 12, s. 5-6.

⁹⁸ AAN, ZPKiP, sygn. 1031/3, *8 milionów bezrobotnych żąda poszerzenia*, „Walka”, 10.06.1942, nr 21, s. 1; DR, DSZ, sygn. 202/XIV-16, „1723”, *O starą granicę Piastów. Przed doniosłą decyzją*, „Głos”, 21.08.1943, s. 60; BP, sygn. 202/I-54, *Uchwała Przemysł i praca*, OZD SN, Warszawa I 1943, s. 314a; NSZ, sygn. 207/39, TNRP, *O co walczy Ruch Narodowy*, 1943, s. 4-4a (Secesja SN); sygn. 207/23, SW-O NSZ, *Na drodze do Wielkiej Polski*, 1943, s. 1-2; *Program Wielkiej Polski*, 1943, s. 11-12; BN, mf. 53558, *Zagadnienie gospodarcze Polski powojennej*, „Pobudka”, 02.1942, nr 2, s. 17-19; mf. 47725, *Nowe drogi wsi*, „Do Broni”, 6.10.1942, nr 17, s. 1-3 (KN II); mf. 62832, *Od redakcji*, „AWPS” 11.06.1943, nr 21, s. 1; *Sytuacja polityczna Polski*, „AWPS”, 2.07.1943, nr 24, s. 1 (OW „Wilki”).

⁹⁹ Z. Sadkowski, *Honor i Ojczyzna (Warszawa 1943)*, [w:] „Ojczyzna” 1939-1945, *dokumenty...*, s. 430-440; BN, mf. 53558, *Wina i kara ludności niemieckiej w Polsce*, „Pobudka”, 08.1942, nr 7, s. 14-18; AAN, DR, DIP, sygn. 202/III-80/t.1, *Jak w mądrym Rzymie*, „Szaniec”, 29.01.1943, nr 3, s. 79.

¹⁰⁰ BN, mf. 47725, *Międzymorze bałtycko-czarnomorskie*, „Do Broni”, 29.06.1942, nr 11, s. 5; mf. 47717, *Nasza zachodnia granica*, „BS”, 20.02.1943, nr 2, s. 1-3 (KN II); AAN, NSZ, sygn. 207/39, TNRP, *O co walczy Ruch Narodowy*, 1943, s. 4-4a (Secesja SN i Grupa „Szańca”).

Niemców i Rosjan należało się pozbyć także ze słowiańskiej Europy Środkowej jako polskiej strefy wpływów¹⁰¹. Naród niemiecki zostałby wypchnięty za Łabę, a jego miejsce do Odry i Nysy Łużyckiej zajęliby Serbołużyczanie ściągnięci z pozostałych ziem niemieckich, a zgermanizowanych przywrócono by kulturze serbołużyckiej¹⁰². Polska wsparłaby samostanowienie Łużyc (autonomia, protektorat, bazy wojskowe)¹⁰³. Po wojnie razem z Czechosłowacją i Jugosławią ustanowiłaby słowiański porządek w Europie Środkowej bez Niemców i „słowiańszczyłaby stare płaty ziemi naszych proajców”¹⁰⁴. Obok zwycięskich mocarstw zasiadałaby w Trybunale orzekającym o winie i karze dla Niemiec. Pozbawiono by ich suwerenności, zdecentralizowano i rozbito na wiele niezależnych jednostek terytorialnych zgodnie z religijnymi i regionalnymi partykularyzmami¹⁰⁵.

Polska myśl polityczna w czasie II wojny światowej propagowała powrót nad Bałtyk, Odrę i Nysę Łużycką jako sprawiedliwość dziejową i gwarancję europejskiego pokoju. Wysiedlenie Niemców z Polski za nielojalność obywatelską, agresję i okupa-

¹⁰¹ BN, mf. 47717, *Granice Europy Środkowej*, „BS”, 8.11.1943, nr 6, s. 3-8 (granice: na północy Bałtyk, na zachodzie linia od Szczecina po Triest – granicą Europy Zachodniej i Środkowej Łaba i górny Dunaj), na południu Morza Adriatyckie, Czarne i Egejskie, na wschodzie linia od Leningradu do Rostowa – granicą Europy Środkowej i Wschodniej Don); mf. 62832, *Nie ma powrotu*, „AWPŚ”, 12.02.1943, nr 7, s. 1; AAN, LUNS, sygn. 211/4, *Statut LUNS*, s. 1 (Legion Unii Narodów Słowiańskich).

¹⁰² AAN, DR, DSZ, sygn. 202/XIV-16, „Prus”, *U podstaw zagadnienia granicy zachodniej*, „Głos”, 11.06.1942, s. 9-10 (NLOW: *limes Sorabicus* za Karola Wielkiego oddzielająca ziemie Germanów i Słowian, [w:] „1723”, *O starą granicę Piastów. Przed doniosłą decyzją*, „Głos”, 21.08.1943, s. 56-57); BN, mf. 53557, *Sankcje polityczne*, „Pobudka”, 11.1941, nr 7, s. 19-20; *Odpowiedzialność materialna*, „Pobudka”, 11.1941, nr 7, s. 21-26; *Rola Polski w osądzeniu Niemiec*, „Pobudka”, 11.1941, nr 7, s. 31-32; mf. 45653, *Idea Polski*, „Zryw”, 18.03.1943, nr 18, s. 2-3 (Stronnicтво Zrywu Narodowego).

¹⁰³ AAN, DR, DSZ, sygn. 202/XIV-16, „Prus”, *Łużyce organizują się*, „Głos”, 28.11.1942, s. 17 (Łużyce: na południu – Góry Czeskie, zachodzie – Łaba z przesunięciem na linię Muldy, Białego Halstrowu i Soławy, na wschodzie – Odra i Nysa Łużycka, a północy Bałtyk i Morze Północne); „4044”, *Łużyce i ich realna podstawa wyjściowa*, „Głos”, 1.01.1944, s. 72-76 (NLOW); NSZ, sygn. 207/23, SW-O NSZ, *Na drodze do Wielkiej Polski*, 1943, s. 1; K. Sosnowski, Z. Wojciechowski, A. Wrzosek, *Decyduj, słucha cię milion poległych żołnierzy polskich* (Warszawa 1942), [w:] „Ojczyzna” 1939-1945, dokumenty..., s. 381-385; zob. R. Sierchuła, *Wizja Polski w koncepcjach ideologów Organizacji Polskiej*, [w:] *Narodowcy. Myśl polityczna i społeczna obozu narodowego w Polsce w latach 1944-1947*, red. L. Kulińska, M. Orłowski, R. Sierchuła, Warszawa 2001.

¹⁰⁴ BN, mf. 45653, *Na dziejowym zakręcie*, „Zryw”, 30.05.1942, nr 3, s. 3-5; mf. 45653, *Polska i Czechy*, „Zryw”, 15.06.1942, nr 4, s. 1-3; *Wspólny Dom*, „Zryw”, 1.01.1943, nr 13, s. 4-6; *Rocznica paktu polsko-czeskiego*, „Zryw”, 1.02.1943, nr 15, s. 6; *Polska w basenie naddunajskim*, „Zryw”, 18.03.1943, nr 18, s. 4-5; *Idea Polski*, „Zryw”, 18.03.1943, nr 18, s. 1-2 (SZN).

¹⁰⁵ BN, mf. 53557, *Sankcje polityczne*, „Pobudka”, 11.1941, nr 7, s. 19-20; *Odpowiedzialność materialna*, „Pobudka”, 11.1941, nr 7, s. 21-26; *Rola Polski w osądzeniu Niemiec*, „Pobudka”, 11.1941, nr 7, s. 31-32; AAN, SN, sygn. 206/18, *Wrzesień 1939 r.*, s. 95-97; DR, DIP, sygn. 202/III-82, *Okrojenie i podział Niemiec*, „Walka”, 24.12.1941, nr 50, s. 40; J. Moszyński, Z. Wojciechowski, *Stosunki polsko-niemieckie i problem Europy Środkowej*, [w:] „Ojczyzna” 1939-1945, dokumenty..., s. 368-370; *O co walczyliśmy*, „Zachodnia Straż Rzeczypospolitej”, 09.1943, [w:] „Ojczyzna” 1939-1945, dokumenty..., s. 604.

cję Niemiec oraz niemieckie zbrodnie na narodzie polskim miało wzmocnić polski potencjał gospodarczy państwowy i prywatny oraz rozwiązać problemy społeczne występujące w II Rzeczypospolitej. Niemiecka własność w Polsce uległaby konfiskacie jako odszkodowanie za polskie straty wojenne. Jedynie polska lewica odrzucała odpowiedzialność zbiorową mniejszości niemieckiej za okupację i terror Niemiec w Polsce. Obawiała się powojennego niemieckiego rewizjonizmu i wzrostu znaczenia polskich partii nacjonalistycznych. Natomiast polski rząd na emigracji ograniczał swoje terytorialne żądania wobec Niemiec do Prus Wschodnich, Gdańska i Górnego Śląska ze względu na problem ze wzrostem niemieckiej ludności w powojennej Polsce. Niezależnie od decyzji mocarstw sprzymierzonych o wysiedleniu Niemców z Polski, ugrupowania w okupowanym kraju jednoznacznie opowiadały się za podobną decyzją polskich władz. Za proces wysiedlenia Niemców z Polski i Europy Środkowej i pozostawione przez nich mienie miały zapłacić Niemcy.

Solution of the problem of the German population in Poland in the Polish underground political ideas

Abstract

The German invasion of Poland on September 1, 1939, opened up the possibility of establishing post-war Polish-German border on the Oder the Lusatian Neisse. After the war, all Germans were to be expelled from the Poland as a result of aggression of the Third Reich on Poland, occupation, crime, terror and expulsion of Poles. Only left-wing parties considered this plan as dangerous for the post-war Poland. It considered German retaliation as dangerous. Western powers supported the expulsion of Germans from Poland, but not out of border on the Oder and the Lusatian Neisse. For this reason the Polish government in London limited its claim according to East Prussia, the Free City of Danzig and Silesia. The Government also wanted to keep a Riga border with the Soviet Union.